

6112 SAYILI KANUN ÇERÇEVESİNDE YAYIN HİZMETİ İLKELERİ VE İHLALLERİ

Broadcasting Service Codes and Violations within the Framework of Law No.
6112

Ecem Ezgi YILDIZ*
Kemal Cem BAYKAL*

ÖZ

Toplumsal sorumluluk teorisine göre, yayıncılar özgür olmakla birlikte bu özgürlüklerini kamu yararına uygun bir biçimde kullanmalıdır. Teoriye göre, izleyici denetimi ve özdenetimin yanı sıra, yayıncı kuruluşların aşırıya kaçmayan bir hukukî denetime tabi olmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır. Bu çalışmada, Türkiye’de radyo ve televizyon yayıncılığını düzenleyip denetlemek için çıkarılan 6112 Sayılı Kanun’un kurduğu sistemin uygulamadaki işlerliğini ölçmek amacıyla RTÜK’ün 2020 yılı içerisinde aldığı tüm kararlar incelenmiş; Kanun’un 8. maddesinde öngörülen yayın hizmeti ilkelerinin ihlalleri ve bu ihlaller için uygulanan yaptırım verileri analiz edilmiştir. Çalışmada betimleyici araştırma yöntemi uygulanmıştır. Kanunda öngörülen yaptırımlar oldukça katı olmasına rağmen yayın hizmeti ilkelerinin televizyon kuruluşları tarafından 1876 kez ihlâl edildiği, bu ihlallerinin medya hizmet sağlayıcılarının yalnızca %16’sı tarafından gerçekleştirildiği ve bazı kuruluşların bir yıl içerisinde 140’ın üzerinde ihlâl gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Yaptırıma uğrayan programların yaklaşık %77’si ticarî iletişim yayınlarıdır. Kanun’un bazı hizmet sağlayıcı kuruluşlar için caydırıcı olmaması ciddi bir problem teşkil etmektedir. Bu problemi çözenin en etkili yolu, ifade özgürlüğünün toplumun tüm kesimleri tarafından benimsenmesi ve izleyici denetimi ile özdenetimin etkin hale getirilebilmesidir.

Anahtar Sözcükler: RTÜK, yayıncılık, yayın hizmeti ilkeleri, denetim, 6112 sayılı Kanun.

ABSTRACT

According to the social responsibility theory, while broadcasters are free, they should use these freedoms in the public interest. In theory, along with audience control and self-regulation, broadcasters should be subject to moderate legal con-

* Bilim Uzmanı. Kocaeli/Türkiye. E-posta: ecemezgiiii@gmail.com. ORCID: 0000-0001-6051-129X.

* Dr. Öğr. Üyesi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Sinema ve Televizyon Bölümü, Çanakkale/Türkiye. E-posta: kcbaykal@comu.edu.tr. ORCID: 0000-0002-6879-4391.

trol. In this study, the system established by the Law No. 6112, which was enacted to regulate and control the radio and television broadcasting in Turkey, was emphasized. The purpose is to determine whether the law is functioning properly. In this regard, the violations of the broadcasting codes in Article 8 of the Law and the sanction data were analyzed. In the study, descriptive research method was applied. Although the sanctions envisaged in the law are quite strict, broadcasting principles have been violated 1876 times by televisions. These violations were committed by only 16 percent of broadcasting organizations, and some organizations were found to have committed more than 140 violations in one year. About 77% of sanctioned programs are commercial communication broadcasts. The fact that the law is not a deterrent for some broadcasters is a serious problem. The most effective way to solve this problem is to adopt the freedom of expression by all segments of the society and to activate audience control and self-regulation.

Keywords: RTUK, broadcasting, broadcasting service codes, control, Law No. 6112.

Giriş

Türkiye’de özel radyo ve televizyon yayıncılığı, Anayasa’nın 133. maddesine aykırı olarak 1990 yılında başlamış ve ilk birkaç yıl içerisinde özel yayıncıların sayısında büyük bir artış gerçekleşmiştir.¹ 1993 yılında yapılan anayasa değişikliği ile özel yayıncılığa izin verilmiş ve 20 Nisan 1994 tarihinde 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun’un (R.G. Sayı: 21911) yürürlüğe girmesi ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) oluşturulmuş ve yayıncılık alanını düzenleyip denetlemek ile yetkili kılınmıştır. Yaklaşık dört yıl süren “kualsız” yayıncılığın ardından gerek 3984 sayılı Kanun hükümleri gerekse RTÜK’ün uygulamaları oldukça sert tutulmuştur.

Özel yayıncılığın ilk döneminde, 3984 sayılı Kanun’da öngörülen yayın ilkeleri oldukça muğlak bırakılmıştır. “Genel ahlâk”, “toplum huzuru”, “toplumda nefret duyguları oluşturacak yayınlar” ifadeleri bunlardan bazılarıdır (Cankaya, 1997: 103). Ayrıca, bu dönemde, radyo ve televizyon kuruluşlarına uzun süreli “geçici yayın durdurma” yaptırımları uygulanmış ve bu uygulamalar, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne adaylık sürecinde eleştiriler almasına yol açmıştır. Kanun’da, AB’ye uyum sürecinde 2002 yılında birtakım yumuşatılmalara gidilmiş ancak bu defa da yayın ilkelerinin ihlallerinde önemli artışlar meydana gelmiştir.

3984 sayılı Kanun 17 yıl yürürlükte kalmış ve bu süre içerisinde yaklaşık 20 kez tadile uğramıştır (Aziz, 2014: 130). Bu süreç içerisinde, radyo ve tele-

¹ 1993 yılı şubat ayında Türkiye çapında özel radyoların sayısı 800’e ulaşmıştır (İçel, 2018: 424).

vizyon yayıncıları ile RTÜK arasındaki denetimsel ilişkiyi sürekli kendini yenileyen bir “kriz alanı” olarak nitelendirmek mümkündür. Bu durumun yaşanmasında, Türkiye’de ifade özgürlüğünün toplumun tüm kesimleri tarafından henüz yeterince içselleştirilmemiş olmasının, 3984 sayılı Kanun’daki bazı düzenlemelerin, RTÜK’ün ve yayıncı kuruluşların payı mevcuttur. Dolayısıyla ne problem basit ne de problemin kaynağı tektir. Problemi ortaya koymak amacıyla 2007 yılında yapılan bir çalışmada (Baykal, 2007: 114), 3984 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği 1994 yılından 2007 yılına kadar geçen sürede, Kanun’un 4. maddesinde öngörülen yayın ilkelerinin ulusal radyo ve televizyonlar tarafından 1285 kez ihlâl edildiği tespit edilmiştir.

Bu çalışmada, 3984 sayılı Kanun’u ilga ederek 3 Mart 2011 tarihinde yürürlüğe giren 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’un (R.G. Sayı: 27863) öngördüğü yayın denetim sisteminin uygulamadaki işlerliğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmanın kapsamını, 6112 sayılı Kanun’un 8. maddesinde yer alan yayın hizmeti ilkeleri ve 32. maddesinde öngörülen yaptırımlar oluşturmaktadır. Kanun’un dördüncü bölümünde yer alan ticarî iletişim yayınlarına ilişkin esaslar kapsama dâhil edilmemiştir. 2020’de gerçekleşmiş ancak 2021 yılı içerisinde karara bağlanmış ihlaller ile yaptırım kararlarına ilişkin yargı kararları da kapsam dışında bırakılmıştır. Aynı zamanda, çalışma, 1 Ocak 2020-31 Aralık 2020 tarihleri arasında RTÜK tarafından verilen kararlar ile sınırlıdır. Bu kararlara, RTÜK’ün resmî internet sayfasından ulaşılmıştır. Yöntem olarak betimleyici araştırma tekniğine başvurulmuştur. Bu bağlamda, öncelikle tarihsel ve kavramsal bir bakış açısı konulmaya çalışılmıştır. Ardından veriler gruplandırılmış, değerlendirilmiş, çeşitli analizler ortaya konulmuş ve mevcut sorunlar tespit edilerek çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

1. Toplumsal Sorumluluk Yaklaşımı Bakımından Radyo ve Televizyon Yayınlarının Denetlenmesi

Liberal yaklaşımın etkisiyle, ifade özgürlüğü, 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa’da hukukî bakımdan güvence altına alınmaya başlamıştır. Sanayi devrimiyle basın kitleselleşmesi gerçekleşmiş; reklama ve demokrasinin gelişmesi sonucunda habere duyulan ihtiyaç, bu mecranın önemini artırmıştır. Tüm bunların sonucunda, ifade özgürlüğü alanındaki kazanımlar da artmaya başlamıştır.

19. yüzyılın son çeyreğinde başlayan ve basının altın çağı olarak nitelenen 20. yüzyılın ilk on yıllarındaki gelişmeler, liberal öğretinin temel ilkeleleriyle bağdaşmayan sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Gerek basın kuruluşlarının

kârlarını artırma çabaları gerekse reklamcılar gibi malî çıkar odaklarının baskıları, basın özgürlüğünün önünde en az devletten kaynaklanan baskılar kadar engel oluşturmaya başlamıştır (Kaya, 2009: 86).

Radyo yayınlarının başlaması, ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasının diğer bir gerekçesini oluşturmuştur. 1912 yılında ABD ordusunun sayıları git-tikçe artan amatör radyocuların yayınlarının askerî yayınlara karıştığı gerek-çesiyle önlenmesi gerektiği yönündeki baskılarından sonra aynı yıl Radyo Kanunu çıkarılmış ve radyo yayını yapmak ruhsat alma şartına bağlanmıştır. Pek çok radyo istasyonunun aynı anda yayın yapma isteğinden dolayı 1923 yılında Ticaret Bakanı, yapılan ruhsat başvurularından birini reddetmiş ve bu karar mahkeme tarafından bozulmuştur. Ancak, 1927 yılında yeni bir Radyo Kanunu yapılmış ve atmosferdeki dalgaların kamunun malı olduğu kabul edilerek, bunların kullanımının kamu yararına olması gerektiği ilkesi benim-senmiştir. Ruhsat verme konusunda Federal Radyo Komisyonu yetkili kılın-mıştır (Çiftci, 1999: 6-8).

Radyo dalgalarının sınırlı olduğu gerekçesiyle, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde Avrupa'da radyo-televizyon yayıncılığı devlet tekeli şek-linde sürmüştür. Şüphesiz bu durumun temel nedenlerinden biri, siyasal iktidarların bu araçlardan faydalanma isteği olmuştur (Çaplı, 2001: 33). Bu çalışmanın bakış açısını oluşturan “toplumsal sorumluluk teorisi” de tüm bu gelişmelerin yaşandığı bir dönemde ortaya çıkmıştır.

Teorinin temeli, 1947 yılında Hutchins Komisyonu (Basın Özgürlüğü Ko-misyonu) tarafından yayınlanan bir raporla ortaya atılmış ve ilk olarak Ko-misyonun toplandığı ABD'de benimsenmiştir.² Ana hedefi toplumu bilgilendirme, eğlendirmek ve tartışma ortamı yaratmak olan yaklaşım, medyayı söyleyecek sözü olan herkesin kullanımına sunmuştur. İzleyici denetimi ve özdenetimi de denetimin unsurları arasında sayan teori, yayınlarda kişilik haklarına saldırıya ve insan hayatını tehlikeye atabilecek içeriklere yer verilmesini yasaklamaktadır (Siebert vd., 1984: 7). Farklı bir ifadeyle belirtmek gerekirse teori, aşırıya kaçmayan, makul bir hukukî denetim anlayışını kabul etmektedir. Amaç, yalnızca özgür olmak değil, aynı zamanda sorumlu bir basın-yayın anlayışının tesis edilmesidir. Basının toplumsal sorumluluk teo-risi tarafından belirlenen işlevleri, temelde liberal teorinin öngördükleri ile aynıdır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür: 1. Kamusal konular hak-kında bilgi ve tartışma ortamı sağlayarak siyasal sistemin işlemesine hizmet

---

² Bu görüşler, daha sonra Siebert, Peterson ve Schramm tarafından *Four Theories of the Press* [Basının Dört Teorisi] (1984) adlı eserde yeniden ele alınmıştır.

etmek, 2. Kamuoyunu aydınlatmak, 3. Devlete karşı bekçi görevi yaparak bireyin haklarını korumak, 4. Mal ve hizmet alanlarındaki alıcı ve satıcıları reklam yoluyla bir araya getirerek, ekonomik sistemin işlemesine hizmet etmek, 5. İnsanların iyi vakit geçirmelerini sağlamak, 6. Özel çıkar gruplarının baskısından kurtulmak için kendi mali yeterliliğini korumaktır (Siebert vd., 1984: 74).

Komisyonun görüşleri günümüzde halen geçerli kabul edilmektedir (Taş, 2012: 89). Oysa günümüzün yayıncılık teknolojileri, 20. yüzyılın ikinci yarısında mevcut olan şartlardan tamamen farklıdır. Öncelikli olarak, kablo, uydu ve internet teknolojileri atmosferdeki dalgaları anlamsız kılmış; kıt kaynaklar olan frekanslara ihtiyaç kalmamıştır. Artık internet üzerinden sınırsız sayıda radyo ve televizyon kanalı oluşturmak mümkündür. Yine, özellikle ABD ve Avrupa'da 1980'li yıllarda yaşanan liberalleşme politikalarının etkisiyle, yayıncılık, kamu tekellerinin sınırları dışına çıkarak ağırlıklı olarak "özel yayıncılık" şeklinde düzenlenmeye başlanmıştır.

Yayıncılık alanını etkileyen şartlar değişmesine rağmen, değişmeyen husus toplumların habere ve enformasyona olan yoğun ilgisidir. Son yıllarda, özellikle radyo ve televizyonun yeni formatlar altında internet yoluyla kapsamını genişletmesiyle birlikte izleyici sayılarında ve izlenme oranlarında yoğun bir artış gerçekleşmiştir. O halde, sınırsız bir özgürlük anlayışıyla yapılacak yayınların bireylere ve topluma zarar verebileceği açıktır. Cohen-Almagor, (2000: 2), John Stuart Mill, John Rawls vd. liberal düşünürlerin görüşlerinden yola çıkarak sistemin çeşitliliğe ve çoğulculuğa saygı duyması gerektiğini belirtmekte ve aynı zamanda demokrasi kavramını iki yönlü bir prensiple açıklamaktadır. Bunlardan ilki, başkalarına zarar vermemek diğeri ise diğer insanlara saygıyı teşvik etmektir. Kanımızca, bu görüş, Toplumsal Sorumluluk Teorisinin günümüzde halden geçerli olmasının en temel gerekçesini ortaya koymaktadır.

2. Bulgular

Çalışmanın bu kısmında, RTÜK'ün resmî internet sitesinden (URL-1) elde edilen bulgular, belli bir sistematik içerisinde sunulmaya çalışılmıştır. Araştırma kapsamında, 2020 yılı içerisinde yapılmış 53 Üst Kurul toplantısının ve kamuoyu ile paylaşılmış 2311 kararın tümü incelenmiştir. 2311 karar içerisinde yayın ilkeleri ihlalini konu alan toplam 1731 karar mevcuttur ve bunun tüm kararlar içerisindeki yeri %74,90'dır. Ayrıca, alınan her karardan fazla yaptırım hükmü içerebildiğinden, yaptırımların sayısı karardan fazladır.

Yayın hizmeti ilkelerinin ihlâline ilişkin verilere geçmeden önce, konunun daha iyi anlaşılması adına aşağıda öncelikle 6112 sayılı Kanun'un genel özelliklerinden bahsedilmiş ve sonraki başlıkta ise yayın hizmeti ilkeleri kategorileştirilmiştir.

2.1. Genel Olarak 6112 Sayılı Kanun

Giriş kısmında da belirtildiği üzere, Türkiye'de özel yayıncılığı düzenlemek amacıyla çıkarılan ilk metin olan 3984 sayılı Kanun 2011 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 6112 sayılı Kanun, 3 Mart 2011 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve 3984 sayılı Kanun'u ilga etmiştir.

Kanun'un çıkarılışının en önemli nedeninin, mülga 3984 sayılı Kanun'un bilim ve teknolojideki gelişmelere ayak uyduramaması olduğunu söylemek mümkündür. Yayın teknolojisindeki hızlı değişimin yanı sıra, Anayasa Mahkemesi tarafından verilen iptal kararları da yeniden düzenleme sürecini hızlandırmıştır (Coşkun, 2018: 265-266).

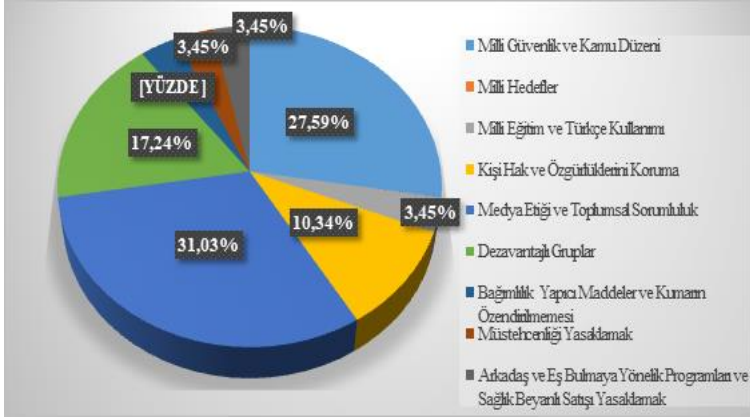
6112 sayılı Kanun'un temel dayanakları, AB'nin "Bilgi Toplumu ve Medya" ana kavramına bağlı olarak şekillenmiştir. Bu bakımdan, AB'nin yayıncılık alanını düzenlemek amacıyla 2007 yılında çıkardığı Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi'ne büyük ölçüde uyum sağlanmıştır. Ayrıca, AB'nin yüksek teknoloji toplumu yaratma çabalarının bir sonucu olarak Yönerge'de "radyo ve televizyon yayıncılığı" tanımlaması önemli bir eksiklik olarak görülmüş ve IPTV, Mobil TV, WebTV gibi yeni yayın mecralarını ve isteğe bağlı yayıncılığı da kapsamaması amacıyla "medya hizmet sağlayıcıları" tanımı getirilmiştir (Gürsoy, 2011: 14). Bu yaklaşım, 6112 sayılı Kanun'da da benimsenmiştir.

Kanun'un getirdiği diğer bir yenilik ise yukarıda bahsedilen anlayışa uygun olarak getirilen "yayın hizmeti" kavramıdır. Hem Kanun'un adında hem de 3. maddesinde yayıncılık yerine yayın hizmeti kavramının tercih edildiği görülmektedir. Coşkun'a göre (2018: 16), bu tercihin nedeni, özel ve kamu kuruluşları tarafından yürütülmekte olan yayın hizmetlerinin de hedef kitlenin beklenti ve ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde, kamu yararını gözetilen bir anlayışla sürdürülmesi gerektiğidir.

6112 sayılı Kanun, RTÜK'ün dört yıl süren çalışmaları sonucunda hazırlanmıştır. 12 bölüm ve 48 maddeden oluşan Kanun hem teknik hem hukuki süreçleri düzenlemektedir. Kanun içerisinde aşamalı bir yaptırım sistemi benimsenmiştir. İlerleyen kısımlarda bunlardan detaylı olarak bahsedilmiştir. Kanun'un 8. maddesinde, dört farklı fıkra olarak düzenlenen ve "yayın hizmeti ilkesi" olarak adlandırılan toplam 27 ilke mevcuttur.

2.2. Yayın Hizmeti İlkelerinin Dağılımı

6112 sayılı Kanun'un 8. maddesi incelendiğinde, yayın hizmeti ilkelerinin dokuz ayrı kategoride ele alınabileceği görülmektedir:³

Tablo 1. 6112 Sayılı Kanun'da Öngörülen Yayın Hizmeti İlkelerinin Dağılımı

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, medya etiğini ve toplumsal sorumluluk anlayışını tesis etmeyi amaçlayan maddelerin, %31,03'le yayın hizmeti ilkelerinde en fazla oranı kapsadığını görmek mümkündür. Yayınlarda doğruluk ve tarafsızlığın tesis edilmesi (m.8/1-ı), suçlu olduğu yargı kararıyla sabit olmadıkça kimsenin suçlu ilan edilmemesi (m.8/1-i) ve genel sağlık ile çevrenin ve hayvanların korunmasına zarar verecek davranışların teşvik edilmemesi (m.8/1-l), bu yayın hizmeti ilkelerinden bazılarıdır.

Yayın hizmeti ilkeleri içerisinde en fazla yer alan ikinci kategori ise millî güvenlik ve kamu düzenini korumaya yönelik esaslardır. En fazla yer verilen üçüncü kategori ise, dezavantajlı grupları korumaya yönelik ilke ve esaslardır. Bu ilkelerden belki de en önemlisi, yayınların çocuklara, güçsüzlere ve engellilere karşı istismar içeremeyeceğini düzenleyen hükümdür (m.8/1-ğ).

6112 sayılı Kanun'da dikkati hususlardan bir tanesi, 690 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (R.G. Tarih: 29.04.2017/Sayı: 30052) (KHK) ile 8. maddede yapılan değişikliktir. Söz konusu değişiklik ile 8. maddeye 4. fıkra ilave edilmiş ve o dönemde toplumda sıkça tartışılan ve önemli bir izleyici kitlesine sahip evlendirme programlarının medya hizmet sağlayıcılar tarafından yayınlanması yasaklanmıştır. Ancak, sonraki yıllarda bu programlar yerine, görece çok izlenen medya hizmet sağlayıcı kuruluşlarda, gündüz kuşağında, aile içi sorunların sansasyonel ve yüzeysel biçimde ele alındığı

³ Yayın Hizmeti İlkelerinin tamamı Ek-1'de sunulmuştur.

ve özellikle yayıncılık etiği bakımından ciddi problem teşkil eden yeni bir format popüler hale gelmiştir. Dolayısıyla, yayıncılar, reyting sağlamanın farklı bir yolunu benzer bir yöntem ile yeniden bulmuşlardır. Kanımızca, toplumda bu türden programlara duyulan ihtiyacın nedenlerini anlamadan ve insanların bu tür programlara ilgi duymasına yol açan toplumsal sorunları çözmeden bu tür kısıtlayıcı kararlar almak çözüm olmayacaktır. Ayrıca, bu uygulama, problem içeren her program türünün tamamen yasaklanmasının da önünü açabilecek ve ifade özgürlüğü bakımından problem yaratacaktır. Zira RTÜK Başkanı Ebubekir Şahin de (URL-2), 2020 yılında yaptığı bir açıklamada, “program kaldırma ile istenilen sonuca ulaşamayacağı”, “evlilik programlarının kaldırılmasından ziyade ıslah edilmesi, yeni bir formatla elden geçirilmesinden yana” olduğunu ifade etmiştir.

8. maddeye eklenen 4. fıkra, Kanun’un sistematigi bakımından da problem teşkil etmektedir. Zira söz konusu fıkrada evlendirme programlarına ilişkin hükmün yanı sıra bazı ürünlerin reklamı ile çekiliş, lotarya vb. yayın türleri de yasaklanmaktadır. Oysa reklam yayınlarına ilişkin hükümler, Kanun’un “Yayın Hizmetlerinde Ticarî İletişim” başlıklı 4. bölümünde düzenlenmiştir (m.9, 10, 11, 12, 13). Kanımızca, 8. maddenin 4. fıkrasına ticarî iletişimle ilgili eklenen hükümlerin bu kısma alınması yerinde olacaktır.

2.3. Yaptırımlar

Yukarıda da bahsedildiği üzere, 2020 yılı içerisinde yayın hizmeti ilkeleri ihlalini konu alan kararların RTÜK’ün tüm kararları içerisindeki oranı %74,90’dır. Bu durum, söz konusu ihlallerin yayıncılık alanındaki önemli problemlerden biri olduğunu göstermesi ve medya hizmet sağlayıcılar ile Üst Kurul arasında 8. maddenin uygulanması konusunda ciddi görüş farklılıklarının olduğunu ortaya çıkarması bakımlarından önem arz etmektedir.

İhlaller için uygulanan yaptırım verilerine geçmeden önce, Kanun’un 32. maddesinde öngörülen yaptırımlardan kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Kanun’da aşamalı bir yaptırım sistemi benimsenmiştir. Öncelikli olarak, Kanun’un 8. maddesinin 1. fıkrasının a, b, d, f, g, ğ, h, n, ö, s, ş ve t bentlerindeki yayın hizmeti ilkelerine ve aynı maddenin 4. fıkrasına aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara, ihlalin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticari iletişim gelirinین yüzde ikisinden beşine kadar idarî para cezası verilmektedir. İdarî para cezası miktarı, radyo kuruluşları için bin Türk lirasından, televizyon kuruluşları ve isteğe bağlı medya hizmet sağlayıcıları için on bin Türk lirasından az olamaz. Ayrıca, idarî tedbir olarak, ihlale konu programın yayınının beş keze kadar durdurulmasına, isteğe bağlı yayın

hizmetlerinde ihlale konu programın katalogdan çıkarılmasına karar verilebilir. İhlalin mahiyeti göz önünde bulundurularak, idarî para cezası ile birlikte idarî tedbire karar verilebileceği gibi, sadece idarî para cezasına veya tedbire de karar verilebilir (m.32/1).

Kanun, diğer yayın hizmeti ilkelerinin ihlâli için ise yukarıdakilerden daha hafif bir yaptırım sistemi öngörmektedir. Buna göre, 8. maddenin öngördüğü diğer ilkeleri ihlâl eden medya hizmet sağlayıcılarına bir önceki ayın brüt iletişim giderlerinin yüzde birinden yüzde üçüne kadar para cezası verilmektedir. İdarî para cezası miktarı, radyo kuruluşları için bin Türk lirasından, televizyon kuruluşları ve isteğe bağlı medya hizmet sağlayıcıları için on bin Türk lirasından az olamaz (m.32/2).

Kanun'da daha ağır yaptırımlar da mevcuttur. 1. fıkranın a, b ve d bentleri ile 4. fıkradaki hükümlerin bir yıl içinde tekrar ihlâli halinde medya hizmet sağlayıcı kuruluşun yayını on gün durdurulacak, ihlâlin ikinci tekrarı durumunda ise yayın lisansı iptal edilecektir. Diğer yayın hizmeti ilkelerinden herhangi birini bir yıl içinde yirmiden fazla ihlâl eden medya hizmet sağlayıcının yayını beş güne kadar durdurulacak, bir yıl içinde aynı ihlâlin tekrarı halinde söz konusu kuruluşun yayını beş günden on güne kadar durdurulacak, ihlâlin ikinci kez tekrarı halinde ise lisans iptaline karar verilecektir. Ayrıca, programları veya yayınları süreli olarak durdurulan medya hizmet sağlayıcılarının bu kararlara uymaması da lisans iptali ile sonuçlanacaktır (m.32/5).

Özellikle 5. fıkraya bakıldığında, para cezası ve program durdurmaya ek olarak geçici yayın durdurma ve lisans iptali gibi oldukça ağır yaptırımlar öngörüldüğü dikkati çekmektedir. 2018 yılına kadar yalnızca devletin bölünmez bütünlüğüne aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcılar için ihlâlin tekrarı halinde geçici yayın durdurma ve lisans iptali yaptırımları öngörülmüş iken 2018 yılında çıkarılan 690 sayılı KHK ile diğer yayın hizmeti ilkelerini de tekrar tekrar ihlâl eden yayıncılar için de bu ağır yaptırımların uygulanması kabul edilmiştir. Ayrıca, TRT Kurumu dışındaki medya hizmet sağlayıcılar için uyarı yaptırımı da kaldırılmıştır. Yaptırımlarda böyle bir değişikliğe gidilmesini, mevcut sistemin yayıncılar üzerinde yeterince caydırıcı bulunmadığı şeklinde yorumlamak mümkündür. Yeni sistemin ne ölçüde caydırıcı olduğunu ortaya koymak amacıyla aşağıda birtakım sayısal verilere başvurulmuştur.

Üst Kurul kararlarına bakıldığında 2020 yılı içerisinde radyo ve televizyon medya hizmet sağlayıcıların, 8. maddede öngörülen yayın hizmeti ilke-

lerini toplam 1884 kez ihlâl ettiklerini görmek mümkündür. 1884 ihlâl kararınının 1876'sı (%99,58) televizyonlar, sekizi (%0,42) ise radyolar için verilmiştir. O halde, yayın hizmeti ilkelerinin ihlâllerinin televizyon mecrası için bir problem alanı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Televizyonlar için 2020 yılında Üst Kurul tarafından uygulanan yaptırımların dağılımı Tablo-2'de gösterilmiştir.⁴

UYARI	8
KATOLOGDAN ÇIKARMA	1
İDARİ PARA CEZASI	697
3 KEZ YAYIN DURDURMA	1
İDARİ PARA CEZASI + 1 KEZ PROGRAM DURDURMA	3
İDARİ PARA CEZASI + 3 KEZ PROGRAM DURDURMA	5
İDARİ PARA CEZASI + 5 KEZ PROGRAM DURDURMA	259
5 GÜN YAYIN DURDURMA	38
10 GÜN YAYIN DURDURMA	790
YAYIN LİSANSI İPTALİ	23

Tablo 2. Yaptırımların Sayısal Dağılımı, Televizyonlar

Televizyon yayını yapan medya hizmet sağlayıcılar içerisinde 2020 yılında yaptırım uygulanan toplam yayıncı sayısı 57'dir. RTÜK verilerine göre, hâlihazırda uydu yayın lisansı olan 354 radyo ve televizyon medya hizmet sağlayıcı bulunduğuna göre, yayın ilkesi ihlâllerinin televizyonların genelinden ziyade bazılarının problemi olduğunu görmek mümkündür.

Yaptırımların dağılımına bakıldığında, en ağır ikinci yaptırım olan 10 güne kadar yayın durdurma uygulamasına 790 kez üst sınırdan başvurulduğu görülmektedir. Farklı bir ifadeyle belirtmek gerekirse, 2020 yılı içerisinde televizyonlar tarafından gerçekleştirilen ihlâllerin neredeyse yarısı için en ağır ikinci yaptırım uygulanmıştır. En fazla uygulanan ikinci yaptırım ise idarî para cezalarıdır. Özellikle çok izleyicisi olan ulusal medya hizmet sağlayıcılar bakımından ticarî iletişim gelirlerinin yüzde beşine kadar uygulanan para cezaları çok yüksek meblağlara tekabül etmektedir. Üst Kurul'un, 2019 yılında Show TV'ye "Çukur" dizisi nedeniyle tek seferde 1 milyon 11 bin 234 TL

⁴ Bazı Üst Kurul kararlarında, birden fazla ihlâl için tek bir yaptırım uygulandığı da görülmektedir.

idari para cezasına hükmetmesi bu durumun bir örneğini teşkil etmektedir (URL-3). En fazla uygulanan üçüncü yaptırım ise idarî para cezasına ek olarak beş kez program durdurma yaptırımı olmuştur. Dolayısıyla en fazla uygulanan üç yaptırım, Kanun'da öngörülen en ağır yaptırımlardan oluşmaktadır. Bu durumu, bazı yayın kuruluşlarının yayın hizmeti ilkelerini ihlâl etmeyi özellikle ticarî gerekçelerle alışkanlık haline getirdikleri ve yaptırımların yeterince caydırıcı olmadığı şeklinde değerlendirmek mümkün olmakla birlikte bazı yayın kuruluşlarının RTÜK tarafından diğerlerine nazaran daha "sıkı" denetlendiği varsayımı üzerinde durmak da mümkündür. Yaptırım uygulamasına bakıldığında, en ağır yaptırım olan lisans iptaline de 23 kez başvurulduğu görülmektedir.

Yaptırımların dağılımının yanı sıra, yaptırım uygulanan medya hizmet sağlayıcılar incelendiğinde de eşit bir dağılıma rastlanmamaktadır. Örneğin, Alaska TV logosu ile yayın yapan medya hizmet sağlayıcı Adıyaman Radyo Televizyon Ticaret A.Ş. 185 yaptırım ile toplam yaptırımların içinde %10,14'lük paya sahip olurken, ikinci sırada 145 yaptırım ile toplam yaptırımların %7,95'ini kapsayan ve Top Shop TV logosu ile yayın yapan Stüdyo Moderna Radyo Televizyon Prodüksiyon A.Ş. yer almaktadır. Palmiye TV Yayın Medya Hizmetleri A.Ş. logolu Süper TV'ye 143, Başakkent Radyo ve Televizyon Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş. logosuyla yayın yapan Dolunay INT'e 137 kez yaptırım uygulanırken Ber Radyo Televizyon A.Ş. logosuna sahip Ber TV'ye 119 kez yaptırım uygulanmıştır. Farklı bir ifadeyle belirtmek gerekirse, 2020 yılı içerisinde RTÜK tarafından yaptırım uygulanan 57 televizyondan beşi toplam ihlallerin %40'ından fazlasını gerçekleştirmiştir ve 6112 sayılı Kanun'da öngörülen yaptırım sistemi, aynı kuruluşların aynı yıl içerisinde yüzden fazla ihlâlde bulunmasına engel olamamıştır. Diğer yandan, Üst Kurul tarafından televizyonlara uygulanan para cezalarının dağılımında da bir kümelenme mevcuttur.

Aşağıdaki tablo incelendiğinde, bir önceki tablonun (Tablo 2) ortaya koyduğu verilere benzer bir sonuç ortaya çıkmaktadır. 2020 yılı içerisinde beş yayın kuruluşuna uygulanan para cezalarının toplamı 21.547.475 TL'dir. Oysa aynı yıl içinde para cezası uygulanan 50 televizyonun ödeyeceği toplam miktar 42.775.132,00 TL'dir. Dolayısıyla, tabloda yer alan beş medya hizmet sağlayıcısının ödeyeceği para cezası toplamı, diğer 45 kuruluşun ödeyeceği para cezası ile yaklaşık olarak aynı miktardadır. Bu farklılığın nedeni, para cezalarının hesaplanmasında medya hizmet sağlayıcılarının brüt ticarî iletişim gelirlerine bakılması ve bu gelirlerin bir kuruluştan diğerine ciddi farklılıklar arz etmesidir.

MEDYA HİZMET SAĞLAYICI	KANAL İSMİ	MADDİ CEZA TUTAR TOPLAMI
HUZUR RADYO TV A.Ş.	FOX	11.511.604,00 TL
PALMİYE TV YAYIN MEDYA HİZMETLERİ A.Ş.	SÜPER TV	3.002.196,00 TL
BAŞAKKENT RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	DOLUNAY INT	2.950.434,00 TL
STÜDYO MODERNA RADYO TELEVİZYON PRODÜKSİYON A.Ş.	TOP SHOP TV	2.070.480,00 TL
MNG TV YAYINCILIK A.Ş.	TV8	2.012.761,00 TL
TOPLAM		21.547.475 TL

Tablo 3. En Fazla Para Cezası Uygulanan Televizyon Kuruluşları

Tablo 3'e bakıldığında, ilk sırada yer alan FOX TV'nin en fazla ihlâli gerçekleştiren televizyon olduğu gibi bir sonuca ulaşılmamalıdır. Medya hizmet sağlayıcıların gelirleri oranında yaptırım uygulamasının bir sonucu olarak, gelirleri yüksek olan bazı medya hizmet sağlayıcılar tek seferde bile çok yüksek para cezalarıyla karşı karşıya kalabilmektedir. Buradaki verilere bakıldığında, FOX TV'ye 10 ihlâlin toplamı olarak 11.511.604 TL, Süper TV'ye 106 ihlâlin toplamı olarak 3.002.196 TL, TV 8'e ise, üç ihlâlin toplamı olarak 2.012.761 TL para cezası uygulandığı görülmektedir. Burada, gelir uçurumunun bir tarafında FOX TV ile TV8, diğer tarafında ise Süper TV'nin olduğu açıktır. Ancak, buradaki esas problem, sistemin, bir medya hizmet sağlayıcıya bir yıl içerisinde yayın hizmeti ilkelerini 106 kez ihlâl etme imkânı vermesidir.⁵ Dolayısıyla, görece küçük ölçekteki medya hizmet sağlayıcılara yönelik para cezalarının yeterli olup olmadığı hususu da etraflıca tartışılmalıdır. Burada ifade edilmeye çalışılan problemi farklı bir biçimde açıklamak gerekirse, mevcut denetim sisteminin, yalnızca sınırlı medya hizmet sağlayıcı üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Zira 2020 yılı içerisinde uydu lisansına sahip kuruluşlar içerisinde Üst Kurul tarafından yaptırım uygulanan medya hizmet sağlayıcıların oranı yaklaşık %16'dır. Eğer bu, yalnızca sınırlı sayıda kuruluşun ticarî vb. nedenler dolayısıyla ihlâlde bu-

⁵ Medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar, uygulanan her yaptırımın iptali için yargıya başvurmakta ve yargı sürecinin uzun sürmesi nedeniyle, ihlâlin tekrarlanması durumunda RTÜK, bir üst basamak yaptırımı uygulayamamaktadır. Bu husus da bu kadar kısa sürede bu kadar fazla ihlâlin gerçekleşmesinin nedenlerinden biridir.

lunmayı alışkanlık haline getirmesinden kaynaklanan bir durum ise ciddi bir problem mevcuttur. Çünkü bu durumda, sistemin ihlâllere engel olamadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bilindiği üzere, 6112 sayılı Kanun'da 7103 sayılı Kanun (R.G. Tarih: 27.03.2018/Sayı: 30373) ile yapılan değişiklikle, RTÜK, dijital yapının platformlarının denetlenmesinden sorumlu hale getirilmiş ve bu denetimin ne şekilde gerçekleştirileceği hususu çeşitli tartışmalara yol açmıştır. 2020 yılı içerisinde RTÜK tarafından NETFLIX adlı platformda yer alan bir içerik için bir kez katalogdan çıkarma yaptırımı uygulanmıştır. Dolayısıyla, RTÜK'ün internet platformları üzerinde henüz yoğun bir yaptırım uygulamasında bulunmadığını söylemek mümkündür.

2020 yılı içerisinde radyo medya hizmet sağlayıcılarına uygulanan yaptırım sayısı ise televizyonlara nazaran oldukça düşüktür. Bu durumun, radyoların yayın hizmeti ilkelerine uymaları neticesinde mi gerçekleştiği, yoksa RTÜK'ün radyoları yeterince denetlememesi sonucunda mı ortaya çıktığı bilinmemektedir. Yaptırımların niteliğine bakıldığında, geçici yayın durdurma ve lisans iptaline başvurulmadığı görülmektedir. Para cezaları da televizyonlara göre oldukça düşüktür (bk. Tablo 4 ve Tablo 5). İhlâlde bulunan radyo medya hizmet sağlayıcı sayısının ve yaptırımların sınırlılığı dolayısıyla tablolar üzerinde etraflı bir analiz yapılamamıştır.

MEDYA HİZMET SAĞLAYICI	KANAL İSMİ	HAKKINDAKİ TOPLAM KARAR SAYISI	İDARİ PARA CEZASI SAYISI	İDARİ PARA CEZASI + 2 KEZ PD SAYISI	İDARİ PARA CEZASI + 3 KEZ PD SAYISI	MADDİ CEZA TUTAR TOPLAMI
CANLI RADYO TELEVİZYON REKLAM PAZARLAMA A.Ş.	RADYO HARMAN	1		1		2.579,00 TL
EFEM MEDYA RADYO VE TELEVİZYON A.Ş.	KAFA RADYO	2	1		1	6.234,00 TL
PENDİK PRODÜKSİYON VE RADYO TELEVİZYON YAYINCILIK A.Ş.	BAYRAM FM	3	3			7.737,00 TL
TATLİSES RADYO TELEVİZYON VE MEDYA HİZMETLERİ A.Ş.	RADYO SPOR	2	2			11.428,00 TL
TOPLAM		8	6	1	1	27.978,00 TL

Tablo 4. 2020 Yılı İçerisinde Radyolara Uygulanmış Tüm Yaptırımlar

İDARÎ PARA CEZASI	6
İDARÎ PARA CEZASI + 2 KEZ PROGRAM DURDURMA	1
İDARÎ PARA CEZASI + 3 KEZ PROGRAM DURDURMA	1

Tablo 5. Yaptırımların Sayısal Dağılımı, Radyolar

2.4. İhlâl Konu Olan Program Türleri

Yayın hizmetlerinde ihlâllerin ağırlıklı olarak hangi programlar tarafından gerçekleştirildiği hususu da önem arz etmektedir. Söz konusu dağılım Tablo 6'da gösterilmiştir.

PROGRAM TÜRÜ	HÜKÜM SAYISI
DİZİ FİLM	10
HABER	20
PROGRAM ⁶	344
REKLAM	1
SİNEMA FİLMİ	9
SPOR PROGRAMI	4
TİCARİ İLETİŞİM YAYINI	1441
VİDEO KLİP YAYINI	2
YARIŞMA PROGRAMI	2

Tablo 6. Radyo ve Televizyonlarda İhlâl Konu Olan Program Türleri

Tablo incelendiğinde, ihlâllerin çok büyük bir kısmının ticarî iletişim yayınlarından kaynaklandığını görmek mümkündür. 6112 sayılı Kanun, ticarî iletişimi yalnızca reklam yayınları olarak tanımlamamakta, program desteklemesi (sponsorkluk), tele-alışveriş ve ürün yerleştirme uygulamalarını da kapsama dâhil etmektedir (m. 3/1-z). Verilere bakıldığında, ihlâllerin yaklaşık %77'sinin ticarî iletişim yayınlarından kaynaklandığını görmek mümkündür. Bu oran oldukça yüksektir.

Televizyonun özellikle çarpıcı görüntüler ile ürün ya da hizmet hakkında istenilen imajı rahatlıkla yaratabilmesi, tüketici gözünde inanırlılığı artırmaktadır. Ayrıca, televizyon reklamlarının diğer bir avantajı da markaya yönelik yarattığı saygınlıktır. Zira televizyon pahalı bir reklam mecrası oldu-

⁶ Üst Kurul kararları içerisinde birçok program, türü belirtilmeden yalnızca "program" ibaresiyle nitelendirilmiştir. Dolayısıyla bu programların türüne ilişkin detaylar bilinmemektedir.

ğu için ancak finansal açıdan güçlü firmalar televizyonda reklamlarını yayınlatabilmektedir (Elden, 2009: 229). Ayrıca, reklam yayınları, medya hizmet sağlayıcıların ekonomik bağımsızlıklarını sağlamaları için de önemli bir gereksinimdir. Bunu yerine getiremeyen hizmet sağlayıcılar, ayakta kalabilmek için belli yerden maddi destek almakta; ancak bunun karşılığında editöryal bağımsızlıklarını kaybetmektedir. Şüphesiz, mevcut ilkeleri ihlâl ederek yayınların çoğunu ticarî iletişime ayırmak özellikle 'izleyici memnuniyeti' açısından problem teşkil edecektir. Bu durum, özellikle, izleyicilerin ticarî iletişim yayınlarının görece daha az olduğu internet platformlarını tercih etmelerine ve geleneksel medya hizmet sağlayıcıların izleyici ve reyting kaybetmelerine yol açmaktadır.

2.5. En Fazla İhlâl Edilen Yayın Hizmeti İlkeleri

Daha önce de ifade edildiği üzere, ihlâlde bulunan medya hizmet sağlayıcı kuruluş sayısı her ne kadar sınırlı olsa da 2020 yılı içerisinde 8. maddede öngörülen yayın hizmeti ilkelerinin neredeyse tamamının televizyonlar tarafından ihlâl edildiğini söylemek mümkündür. Ancak, Tablo-7'ye bakıldığında, bazı ilkelerin çok daha fazla ihlâl edildiği görülmektedir.

	8. MADDE	İHLAL SAYISI	YÜZDELİK ORAN
1	1-A	3	0,16%
2	1-B	8	0,43%
3	1-C	3	0,16%
4	1-Ç	21	1,12%
5	1-D	1	0,05%
6	1-E	5	0,27%
7	1-F	49	2,61%
8	1-Ğ	1	0,05%
9	1-H	5	0,27%
10	1-I	22	1,17%
11	1-İ	7	0,37%
12	1-J	3	0,16%
13	1-M	8	0,43%
14	1-N	1	0,05%
15	1-R	287	15,30%
16	1-S	1	0,05%

17	1-Ş	5	0,27%
18	2. FIKRA	115	6,13%
19	4. FIKRA	1331	70,95%
TOPLAM		1876	100,00%

Tablo 7. Televizyonlar Tarafından İhlâl Edilen Yayın Hizmeti İlkeleri

Tablo incelendiğinde, ihlâllerin çok büyük bir kısmının Kanun'un 8. maddesine sonradan eklenen 4. fıkrada belirtilen hususlardan biri olan "ticari iletişim yayınları"ndan kaynaklandığını görmek mümkündür. Daha önce de bahsedildiği üzere, ticarî iletişim yayınlarına ilişkin ilke ve esaslar Kanun'un dördüncü bölümünde yayınlanmakta ve sıklıkla ihlâl edilmektedir. Buna rağmen, 8. maddenin de en fazla ihlâl edilen yayın hizmeti ilkesinin ticarî iletişim yayınlarıyla ilgili olması dikkat çekicidir.

Diğer ilkelerin ihlâlinde, 4. fıkrada olduğu gibi bir kümelenme mevcut değildir. En fazla ihlâl edilen ikinci yayın hizmeti ilkesi ise kişilerin fal veya batıl inançlar yoluyla istismar edilmesinin önüne geçmek için düzenlenen ilkedir. Bu ilke bakımından toplam 287 ihlâl tespit edilmiş ve ihlâllerin 284 tanesinin "Mücahid Han ve Diğerleri", "Mücahid Han ile Sohbet-i İhvan", "Mücahid Han ile Metafizik Âleme Yolculuk" ve "Hakan Kenan'la Metafizik Âlemi" isimli dört program tarafından gerçekleştirildiği görülmüştür. Bu durum, yaptırımların caydırıcılığı hususunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Yayınlardan çocukların ve gençlerin korunması amacıyla düzenlenen 2. fıkra ise televizyonlar tarafından en fazla ihlâl edilen üçüncü yayın hizmeti ilkesi olmuştur. Radyolar içerisinde de en fazla 4. fıkranın ihlâl edildiğini belirtmekte yarar vardır (3 ihlâl).

Sonuç

Toplumsal sorumluluk teorisine göre, yayıncılar özgür olmakla birlikte bu özgürlüklerini "kamu yararı"na uygun bir biçimde kullanmalıdır. Zira çok geniş kitlelere ulaşan bu araçların "sınırsız özgürlük" anlayışıyla kullanılması, gerek kişisel haklar ve özgürlükler bakımından gerekse toplumun geneli bakımından birtakım zararlara yol açabilecektir. O halde, teoriye göre, izleyici denetimi ve özdenetimin yanı sıra, yayıncı kuruluşların aşırıya kaçmayan bir hukukî denetime tabi olmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

Türkiye'de yayıncılık alanını düzenleyip denetlemek amacıyla çıkarılan 6112 sayılı Kanun, 3984 sayılı Kanun'u ilga ederek 2011 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu çalışmada, Türkiye'de radyo ve televizyon yayıncılığını düzen-

leyip denetlemek için çıkarılan 6112 Kanun'un kurduğu sisteminin uygulamadaki işlerliğini ölçmek amacıyla RTÜK'ün 2020 yılı içerisinde aldığı tüm kararlar incelenmiş; Kanun'un 8. maddesinde öngörülen yayın hizmeti ilkelerinin ihlalleri ve bu ihlaller için uygulanan yaptırım verileri analiz edilmiştir.

Yayın hizmeti ilkeleri incelendiğinde, yayınların etik kodlara ve toplumsal sorumluluk anlayışına uygunluğunu sağlamaya yönelik ilkelerin tüm ilkeler içerisinde en fazla paya sahip olduğunu görmek mümkündür. Bu oran yaklaşık olarak %31'dir. 2017 yılında 8. maddeye eklenen 4. fıkra ile o günlerde sıkça tartışma yaratan "evlendirme programları"nın yayınlanması yasaklanmıştır.

Toplumsal sorumluluk teorisinin öngördüğünün aksine, 6112 sayılı Kanun'da yer alan yaptırımlar, özellikle 2018 yılında yapılan değişikliklerle birlikte oldukça katı hale gelmiştir. Yüksek para cezalarının ve program durdurma uygulamasının yanı sıra geçici yayın durdurma ile lisans iptali yaptırımları da Kanun'da mevcuttur. Ancak, katı yaptırımlara rağmen, 2020 yılı içerisinde televizyon kuruluşları yayın hizmeti ilkelerini toplam 1876 kez ihlâl etmiştir. Giriş kısmında da belirtildiği üzere, 1994 yılından 2007 yılına kadar geçen sürede, önceki Kanun'un 4. maddesinde öngörülen yayın ilkeleri, ulusal radyo ve televizyonlar tarafından 1285 kez ihlâl edilmiştir. İhlâl sayısındaki büyük artışı farklı bir biçimde ifade etmek gerekirse, 1994-2007 yılları arasında geçen yaklaşık 13 yıllık süreçte yayın ilkeleri 1285 kez ihlâl edilmiş iken, yalnızca 2020 yılında radyo ve televizyonlar tarafından 1884 ihlâl gerçekleşmiştir. Üstelik 13 yıllık ilk dönemde ihlâlde bulunan radyo ve televizyon kuruluşu toplamı 38 iken 2020 yılında bu sayı 61'dir. Dolayısıyla, yayıncı sayısındaki artış, ihlâllerdeki büyük artışı açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Verilerde asıl dikkat çeken husus, ihlâli gerçekleştiren televizyon sayısının toplam uydu lisansına sahip yayın kuruluşlarının yalnızca %16'sı oranında olmasıdır. Bir yıl içerisinde yayın hizmeti ilkelerini 185, 145 ve 143 kez ihlâl eden televizyon medya hizmet sağlayıcılar mevcuttur. Yine benzer biçimde, yayınlarda fal ve batıl inançlar yoluyla insanların istismar edilmesinin önüne geçmek için düzenlenen yayın hizmeti ilkesi 287 kez ihlâl edilmiş ve bu ihlâlin 284'ü dört medya hizmet sağlayıcı tarafından gerçekleştirilmiştir. İhlâllerin yaklaşık yarısı için en ağır ikinci yaptırım olan 10 gün yayın durdurma uygulanmasına rağmen caydırıcılığın sağlanamadığı görülmektedir. En fazla ihlalde bulunan program türünün %77 ile ticarî iletişim yayınları olması ve en fazla ihlâl edilen yayın hizmeti ilkesinin de yaklaşık %71 ile 8. maddenin 4. fıkrasında belirtilen ticarî iletişimle ilgili kısmı olduğu düşünüldüğün-

de, bazı medya hizmet sağlayıcı kuruluşların ticarî iletişim yayınlarından elde ettiği gelirlerin kendilerine uygulanan para cezalarından yüksek olabileceği ve bundan dolayı ihlâlde bulunmayı alışkanlık haline getirdiği fikri güçlenmektedir. Para cezası yaptırımlarında da bir kümelenme mevcuttur. Bir yıl içerisinde beş televizyona verilen para cezaları, diğer 45 televizyona verilen para cezaları ile neredeyse aynıdır. Radyo kuruluşlarının ise yalnızca sekiz kez yayın hizmeti ilkesini ihlâl etmiş oldukları görülmektedir. Radyoların, ilkelere uygun yayın yaptıklarından mı yoksa Üst Kurul tarafından yeterince denetlenmediğinden mi böyle bir sonucun ortaya çıktığı bilinmemektedir. Benzer biçimde, RTÜK tarafından dijital yayın platformlarına da yalnızca bir kez yaptırım uygulanmıştır.

Bulgular üzerinde genel bir değerlendirme yapıldığında, yaptırımların toplumsal sorumluluk teorisinin öngördüğünün aksine oldukça ağır olduğu ancak buna rağmen caydırıcılığın sağlanamadığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla da yaptırımların hafifletilmesi için gerekli şartlar henüz hazır değildir. Hatta ticarî iletişim yayınlarındaki ihlâllerin yoğunluğu göz önünde bulunduğunda, kısa vadede, sürekli ihlâlde bulunan medya hizmet sağlayıcılar için lisans iptali yaptırımının kolaylaştırılmasını önermek mümkündür. Ancak, sorunun esas çözümü, ifade özgürlüğünün toplumun tüm kademe-leri tarafından içselleştirilmesi, izleyici denetiminin etkin hale gelmesi ve bu tür medya hizmet sağlayıcıların izleyiciler tarafından tercih edilmemesi olacaktır. Böylece, mevcut problem serbest piyasa ekonomisi içinde kendiliğinden çözülecektir. Medya hizmet sağlayıcılar tarafından istihdam edilen kişilerin etik hassasiyetlerinin geliştirilmesi de problemin kalıcı çözüm yollarından bir tanesi olacaktır.

Kaynakça

- Aziz, Aysel (2014). “6112 Sayılı ‘Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’ Üzerine”. *İletişim, Anlam, Arayış, Erol Mutlu’ya Armağan*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Baykal, Kemal Cem (2007). “Radyo ve Televizyonda Yayın İlkelerinin İhlâli ile Yaptırım Uygulaması Sorunları”. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 25: 85-116.
- Cankaya, Özden (1997). *Dünden Bugüne Radyo Televizyon*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Cohen-Almagor, Raphael (2000). *Liberal Democracy and the Limits of Tolerance*. USA: The University of Michigan Press.

- Coşkun, Sena (2018). *Radyo ve Televizyon Yayın Hizmetlerinde Denetim*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Çaplı, Bülent (2001). *Televizyon ve Siyasal Sistem*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Çiftci, Ahmet (1999). *Radyo ve Televizyon Hukuku*. Ankara: GÜ İletişim Fakültesi Basımevi.
- Elden, Müge (2009). *Reklam ve Reklamcılık*. İstanbul: Say Yayınları.
- Gürsoy, Yusuf (2011). *6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, Getirdiği Değişiklikler ve Yenilikler*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- İçel, Kayıhan (2018). *Kitle İletişim Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Kaya, Raşit (2009). *İktidar Yumağı*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Siebert, Fred S. vd., (1984). *Four Theories of the Press*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
- Taş, Oğuzhan (2012). *Gazetecilik Etiğinin Meslekî Sınırları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- URL-1: “RTÜK”. www.rtuk.gov.tr. (Erişim Tarihi: 20.09.2021).
- URL-2: “T24, 18.10.2020, RTÜK Başkanı Şahin’den Kaldırılan Evlilik Programları İçin Yeşil Işık”. <https://t24.com.tr/haber/rtuk-baskani-sahin-den-kaldirilan-evlilik-programlari-icin-yesil-isik,909919> (Erişim Tarihi: 25.09.2021).
- URL-3: “Evrensel, 30.12.2019. RTÜK 2019’da 3,8 Milyon TL Ceza Kesti”. <https://www.evrensel.net/haber/394327/rtuk-2019da-3-8-milyon-tl-ceza-kesti-en-yukse-keza-fox-tvye-verildi> (Erişim Tarihi: 25.09.2021).

EK: Yayın Hizmeti İlkeleri

Madde 8:

(1) Medya hizmet sağlayıcılar, yayın hizmetlerini kamusal sorumluluk anlayışıyla bu fıkrada yer alan ilkelere uygun olarak sunarlar. Yayın hizmetleri; a) Türkiye Cumhuriyeti Devletinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı olamaz. b) İrk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturamaz. c) Hukukun üstünlüğü, adalet ve tarafsızlık esasına aykırı olamaz. ç) İnsan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez. d) Terörü övemez ve

teşvik edemez, terör örgütlerini güçlü veya haklı gösteremez, terör örgütlerinin korutucu ve yıldırıcı özelliklerini yansıtıcı nitelikte olamaz. e) Irk, renk, dil, din, tabiiyet, cinsiyet, özürlülük, siyasi ve felsefi düşünce, mezhep ve benzeri nedenlerle ayrımcılık yapan ve bireyleri aşağılayan yayınları içeremez ve teşvik edemez. f) Toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz. g) Suç işlemeyi, suçluyu ve suç örgütlerini övücü, suç tekniklerini öğretici nitelikte olamaz. ğ) Çocuklara, güçsüzlere ve engellilere karşı istismar içeremez ve şiddeti teşvik edemez. h) Alkol, tütün ürünleri ve uyuşturucu gibi bağımlılık yapıcı madde kullanımı ile kumar oynamayı özendirici nitelikte olamaz. ı) Tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerini esas almak ve toplumda özgürce kanaat oluşumuna engel olmamak zorundadır; soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğundan emin olunmaksızın yayınlanamaz; haberin verilisinde abartılı ses ve görüntüye, doğal sesin dışında efekt ve müziğe yer verilemez; görüntülerin arşiv veya canlandırma niteliği ile haber ajanslarından veya başka bir medya kaynağından alınan haberlerin kaynağının belirtilmesi zorunludur. i) Suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimse suçlu ilân edilemez veya suçluymuş gibi gösterilemez; yargıya intikal eden konularda yargılama süresince, haber niteliği dışında yargılama sürecini ve tarafsızlığını etkiler nitelikte olamaz. j) Haksız çıkarılara hizmet eden ve haksız rekabete yol açan unsurlar içeremez. k) Siyasi partiler ve demokratik gruplar ile ilgili tek yönlü veya taraf tutar nitelikte olamaz. l) Genel sağlığa, çevrenin ve hayvanların korunmasına zarar verecek davranışları teşvik edemez. m) Türkçenin, özellikleri ve kuralları bozulmadan doğru, güzel ve anlaşılır şekilde kullanılmasını sağlamak zorundadır; dilin düzeysiz, kaba ve argo kullanımına yer verilemez. n) Müstehcen olamaz. o) Kişi veya kuruluşların cevap ve düzeltme hakkına saygılı olmak zorundadır. ö) Bilgi iletişim araçları yoluyla yarışma veya lotarya içeremez, dinleyici ve seyircilere ikramiye verilemez veya ikramiye verilmesine aracılık edemez. p) Medya hizmet sağlayıcı tarafından yapılan veya yaptırılan anket ve kamuoyu yoklamalarının, hazırlık aşamasından sonuçların ilânına kadar noter nezaretinde gerçekleştirilmesi zorunludur. r) Kişileri fal veya batıl inançlar yoluyla istismar edemez. s) Toplumsal cinsiyet eşitliğine ters düşen, kadınlara yönelik baskıları teşvik eden, kanıksatan ve kadını istismar eden programlar içeremez. ş) Şiddeti özendirici veya kanıksatıcı olamaz. t) Terör eylemini, faillerini ve mağdurlarını terörün amaçlarına hizmet edecek sonuçlar doğuracak şekilde sunmaz.

(2) Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlaki gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği korumalı saatlerde, koruyucu sembol kullanılsa dahi yayınlanamaz.

(3) İsteğe bağlı yayın hizmeti sağlayıcıları, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlaki gelişimini olumsuz etkileyebilecek nitelikteki yayın hizmetlerinin bunların bu tür hizmetleri normal şartlar altında duymayacakları ve görmeyecekleri şekilde sunulmasını sağlamakla yükümlüdür.

(4) Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, arkadaş bulma amacıyla kişilerin tanıştırıldığı ve/veya buluşturulduğu türden programlara, takviye edici gıdalar ve benzeri destekleyici ürünler de dâhil olmak üzere herhangi bir ürünün ilgili mevzuatına aykırı olarak sağlık beyanıyla satışına, pazarlanmasına ve/veya reklamına, sohbet, arkadaşlık ve eş bulma hatlarının ve hizmetlerinin tanıtımına yer verilemez. Katma değerli elektronik haberleşme hizmet numaraları, yerel aranır numaralar, benzeri özel içerikli hizmetlere ilişkin numaralar ile özel ücrete tabi diğer sabit ve mobil numaralar kullanılmak suretiyle, izleyici ve dinleyicileri yanıltıcı ve/veya haksız kazanca neden olacak şekilde yarışma, çekiliş, lotarya ve benzeri adlar altında ödül ve ikramiye taahhüt edilemez ve bu yöntemle ürün tanıtımı, satışı ve pazarlanması yapılamaz.

“COPE–Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Yazarların Notu: Bu makale Dr. Öğr. Üyesi Kemal Cem Baykal’ın danışmanlığında Ecem Ezgi Yıldız tarafından yazılan ve 25 Ağustos 2021 tarihinde başarıyla savunulan “6112 Sayılı Kanun Çerçevesinde Yayın Hizmeti İlkeleri ve İhlalleri: Mukayeseli Bir Yaklaşım” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Katkı Oranı Beyanı: Ecem Ezgi Yıldız’ın yazdığı yüksek lisans tezinin bir kısmı, tez danışmanı Dr. Kemal Cem Baykal tarafından makale haline getirilmiştir.

The following statements are made in the framework of “COPE–Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Authors’ Note: *This article was produced from the master’s thesis titled “Principles and Violations of Broadcasting Service within the Framework of Law No. 6112: A Comparative Approach”, written by Ecem Ezgi Yıldız under the supervision of Dr. Kemal Cem Baykal and successfully concluded on August 25, 2021.*

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The authors have no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.*

Author–Contributions Statement: *A part of the master’s thesis written by Ecem Ezgi Yıldız was turned into an article by her thesis advisor, Dr. Kemal Cem Baykal.*